

Molen de Ruyter

**Archeologische Begeleiding Kazernestraat 14,
Amsterdam (2012)**

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 78, 2014

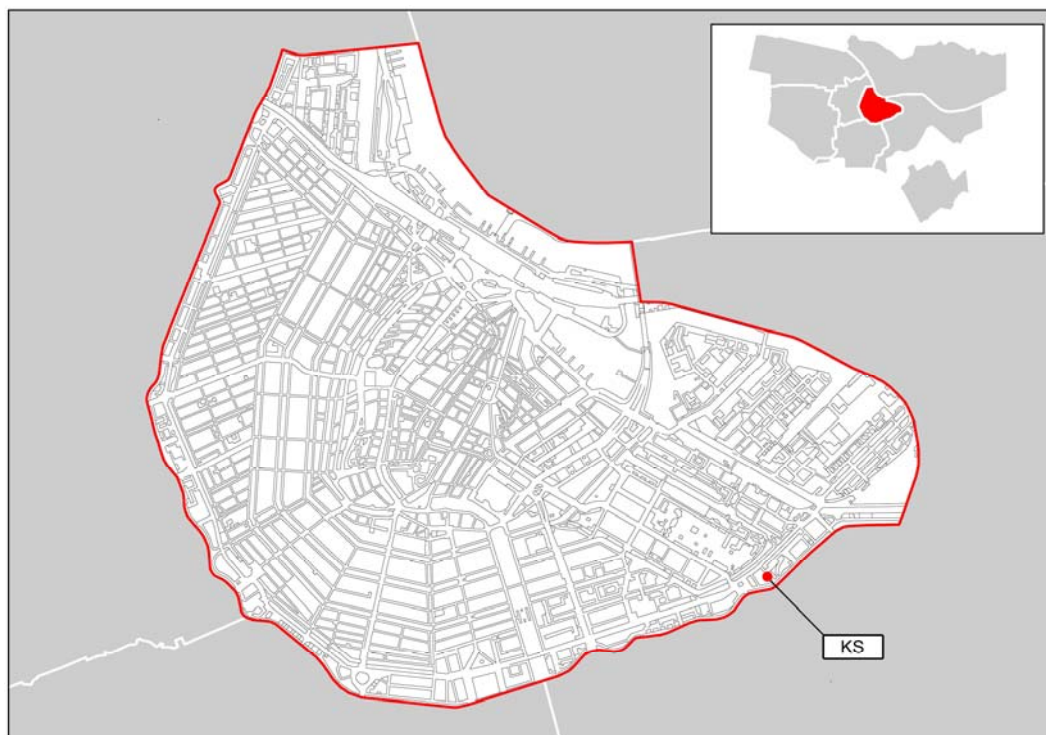
Jerzy Gawronski, Ranjith Jayasena

Inhoud

Basisgegevens	4
1 Inleiding	5
2 Achtergronden en vraagstellingen	6
2.1 Achtergronden	6
2.2 Vraagstellingen en methodiek	9
3 Sporen, structuren en vondsten	10
3.1 Sporen en structuren	10
3.2 Vondsten	13
4 Conclusies	14
5 Literatuur	16
Bijlage 1 Sporen	17
Bijlage 2 Vondsten	18
Bijlage 3 Deventer systeem catalogus	19
AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten)	20

Basisgegevens

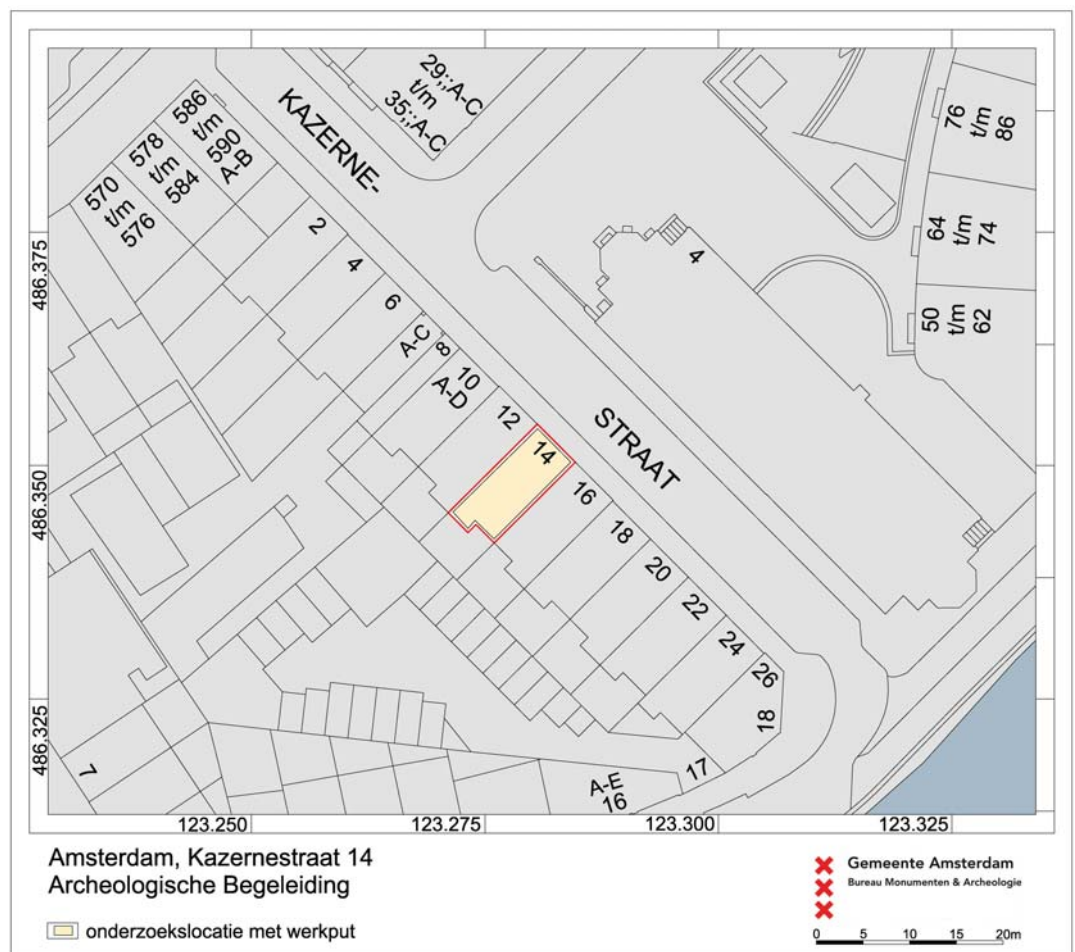
Toponiem	Kazernesstraat 14
Adres	Kazernesstraat 14
Kadaster	ASD11 O 02791 G 0000
RD-coördinaten	N 123.280 / 486.354 O 123.284 / 486.350 Z 123.275 / 487.341 W 123.271 / 486.345
TOPO-code BMA	KS
OM-nummer	52511
Opdrachtgever	G. van Dijk Koudum
Bevoegd gezag	Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Centrum
Uitvoerder	Gemeente Amsterdam, Bureau Monumenten & Archeologie
Beheer en plaats documentatie	Gemeente Amsterdam, Bureau Monumenten & Archeologie

1 De onderzoekslocatie (Archeologische Begeleiding) Kazernesstraat 14 binnen het stadsdeel Centrum

1 Inleiding

In juli 2012 werd in het pand Kazernesstraat 14 een kelder aangelegd en funderingsherstel uitgevoerd. Voor deze bouwlocatie gold een archeologische verwachting omdat ter hoogte van de percelen 12 en 14 de fundering van de 17de-eeuwse molen de Ruyter aanwezig kon zijn. Deze molen stond op het bolwerk Oetewaal, dat als onderdeel was van de 17de-eeuwse stadsmuur van Amsterdam naast de Muiderpoort was gelegen. Vanwege de hoge verwachting is het bouwproject archeologisch begeleid. De archeologische inspecties met bijbehorende documentatie werkzaamheden zijn in juni 2012 uitgevoerd door de afdeling Archeologie van Bureau Monumenten & Archeologie (BMA).

2 De onderzoekslocatie binnen de topografie van 2012

2 Achtergronden en vraagstellingen

2.1 Achtergronden

De Kazernestraat ligt in het stedelijk gebied dat bij de Vierde Uitleg, de stadsvergroting van 1663, werd gerealiseerd ten oosten van de Amstel. De stadsmuur werd toen langs de Singelgracht doorgetrokken van het IJ voor de Oostelijke Eilanden tot aan de Leidsegracht. Het eerste westelijke deel van de verdedigingswal was al aangelegd in 1613 vanaf het IJ tot de Leidsegracht. Deze wal had elf bolwerken. Met de aanleg van het tweede deel in 1663 werd het verdedigingswerk voltooid tot een kenmerkende halfcirkelvormige omwalling met in totaal 26 bolwerken. Anderhalve eeuw markeerde deze wal langs de Singelgracht de stadsgrens (afb. 3).¹ Het bolwerk, dat de oostzijde van de Muiderpoort beschermde en ter hoogte van de Kazernestraat lag, heette Oetewaal.² De poort is in 1663 gebouwd naar ontwerp van Gerrit Barendsz Swanenburgh. Het gebouw lag in het verlengde van de nieuwe centrale weg door de Plantage en werd westelijk geflankeerd door bolwerk Muiden.³ In 1778 stortte de poort in en werd in 1771 vervangen door het huidige classicistische poortgebouw, ontworpen door Cornelis Rauws.

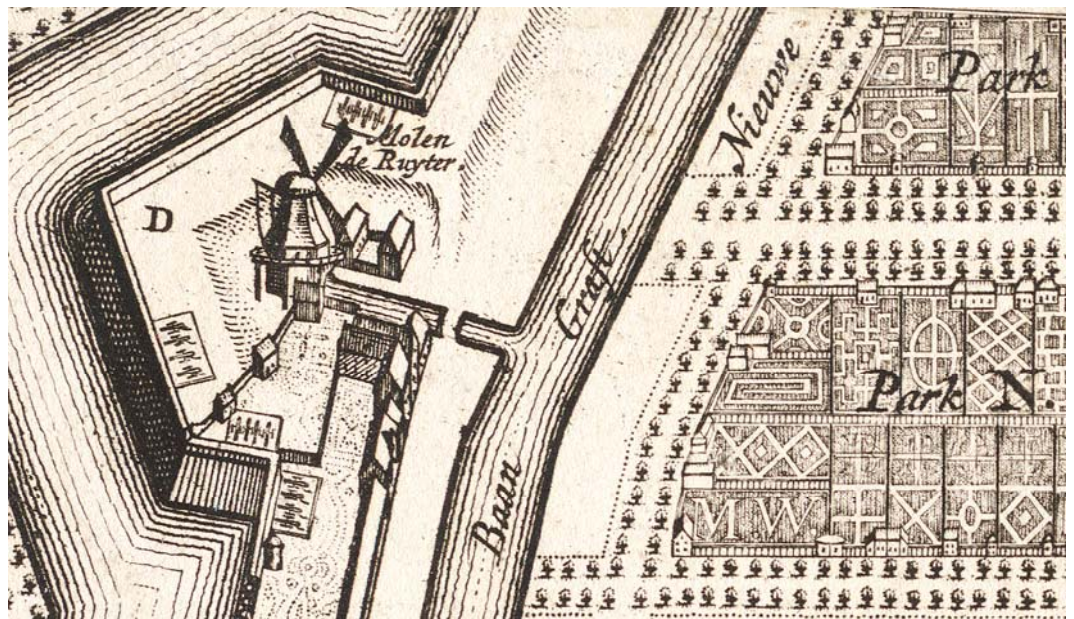
3 Stadsplattegrond door Gerrit de Broen, 1774-1782 met in rood aangegeven het bolwerk Oetewaal (Stadsarchief Amsterdam)

¹ Reijn 2014. Voor de constructie van de bolwerken zie Gawronski 2014. Gawronski, Jayasena en Veerkamp 2008.

² Reijn 2014, 160-163.

³ In 2010 heeft archeologisch onderzoek plaatsgevonden ter hoogte van voormalig bolwerk Muiden. Zie Gawronski & Jayasena 2010.

Op één bolwerk (Jaap Hannes) na waren alle 26 bolwerken voorzien van een molen, die in het midden van de driehoekige borstwering stond. Toen de bolwerken werden gebouwd, werd ook het terrein voor de molen opgehoogd, maar de verdere inrichting van de molenwerf moesten de moleneigenaren zelf betalen. Op bolwerk Oetewaal kwam molen de Ruyter te staan (afb. 4, 5). Deze molen was geen nieuwbouw, maar al in 1636 gebouwd op een bolwerk van de toenmalige stadswal ten oosten van de tweede Sint Anthonispoort (ter hoogte van het tegenwoordige Mr. Visserplein). Toen de Vierde Uitleg deze wal overbodig had gemaakt, werd de molen overgebracht naar bolwerk Oetewaal. Dit moest voor mei 1669 zijn gebeurd, want toen waren alle bolwerken van een molen voorzien.⁴ Molen de Ruyter was oorspronkelijk een grondzeiler, een type molen dat door de molenaar vanaf de begane grond kon worden bediend. Op Oetewaal werd de windvang voor de Ruyter belemmerd door de vele bomen in de Plantage en het voor de poort gelegen Muiderbos. Daarom werd de molen in 1726 met 24 voet verhoogd tot een bovenkruier, met een kap die 360 graden kon draaien.⁵ De Ruyter werd in 1863 gesloopt.

4 Bolwerk Oetewaal met molen de Ruyter (links), lijnbaan de Zwarte Arend op de stadswal (onder), de Lijnbaansgracht achter de stadswal en geheel rechts het parkgebied de Plantage op de stadsplattegrond van Gerrit de Broen uit 1774-1782 (Stadsarchief Amsterdam)

De vestingwal verloor zijn militaire status in 1798. In de jaren erna werden de bolwerken en tussenliggende walstukken geleidelijk verlaagd en uiteindelijk geheel ontmanteld. In 1810 werden het bolwerk Oetewaal en het walstuk tussen de bolwerken Oetewaal en Oosterbeer vanwege bouwvalligheid afgebroken.⁶ In de jaren 1810-1814 verrees achter deze voormalige verdedigingsmuur, een kazernecomplex (afb. 6). Dit gebeurde op last van de Franse keizer Napoleon, die de Noordelijke Nederlanden in 1810 had ingelijfd. De wal zelf bleef behouden, maar de op die plek gelegen lijnbaan de Zwarte Arend moest voor de nieuwbouw wijken. De kazerne, 'St Charles' genoemd, was ontworpen door Picot de Moras, maar de dagelijkse leiding bij de bouw lag bij stadsbouwmeester Abraham van der Hart. Het was een voor die tijd immens bouwwerk van 276 x 16 m. Het gebouw werd pas in 1814, na het vertrek van de Fransen, opgeleverd en toen direct omgedoopt tot Oranje-Nassaukazerne.

⁴ Abrahamse 2010, 139.

⁵ Van den Hoek Ostende 2000, 75.

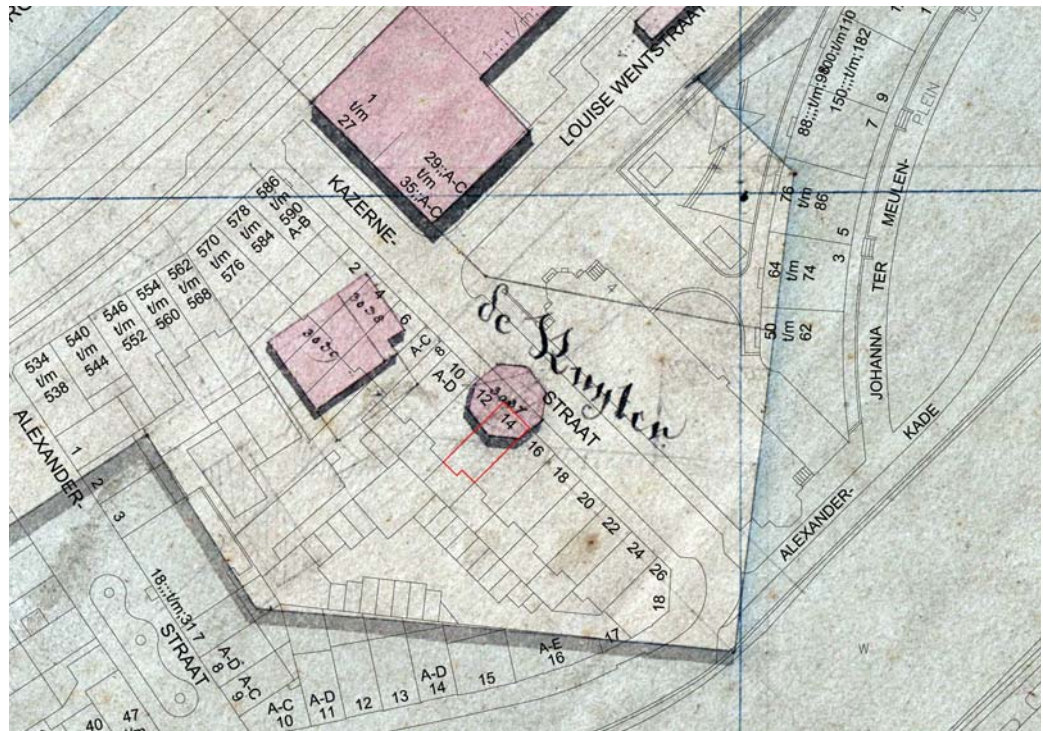
⁶ Prins 1993, 120.

5 Molen de Ruyter gezien vanaf de Lijnbaansgracht achter de stadswal met de naar de molen lopende sloot (vergelijk afb. 4). Links lijnbaan de Zwarte Arend, die in 1810 werd gesloopt voor de bouw van de Oranje-Nassaukazerne. Tekening van Bartholomeus Barbiers uit circa 1725-1750 (Stadsarchief Amsterdam)

6 De Oranje-Nassaukazerne gezien vanaf de Lijnbaansgracht met rechts molen De Ruyter, Litho door P. Lauters en Desquerrois en Co uit circa 1835-1850 (Stadsarchief Amsterdam)

7 Het kadastrale minuutplan van 1820 geprojecteerd op de huidige topografie. Goed zichtbaar is het bolwerk Oetewaal, de deels aangeplempte gracht en de molen ter hoogte van Kazernestraat 12 en 14. Tevens is te zien dat de achterzijde van de tuinen van de panden Alexanderstraat 11 t/m 16 exact in de lijn liggen van de face van het bolwerk

In de jaren 1876-1881 werd de Singelgracht tussen bolwerken Oosterbeer en Oetewaal aangeplempt en rechtgetrokken. In 1881-1883 gebeurde hetzelfde aan de westzijde van Oetewaal. Alleen een licht slingerende bocht in de gracht wijst nu nog op de vroegere aanwezigheid van het vijfhoekige bolwerk. In 1886 werd de Kazernestraat aangelegd (afb. 7). Aan de noordzijde grensde de straat aan het terrein van de Oranje-Nassaukazerne. De woonhuizen aan de zuidzijde (2-26) werden in 1903 gebouwd, naar ontwerp van architect P.H. van Niftrik.

2.2 Vraagstellingen en methodiek

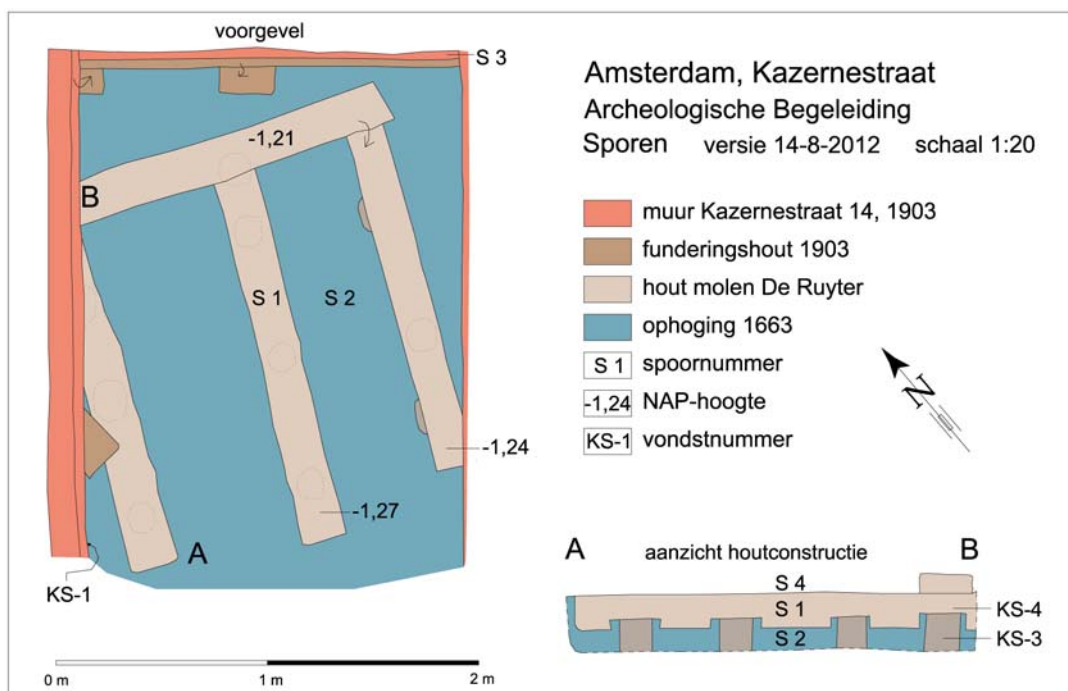
Voor de Kazernestraat bestond een hoge archeologische verwachting, uitgaande van historisch-cartografische gegevens over de ligging van de muur ten opzichte van de huidige topografie en de uitkomst van verschillende archeologische onderzoeken die de aanwezigheid van muurresten op een reeks van andere locaties langs het tracé van de 17de-eeuwse stadsmuur hebben aangetoond. De archeologische begeleiding in het plangebied Kazernestraat was erop gericht om informatie te verzamelen over de aanwezigheid, samenstelling, omvang, datering en fysieke kwaliteit van eventuele archeologische structuren en vondsten, in het bijzonder de 17de-eeuwse molen de Ruyter.

De Archeologische Begeleiding (AB) is uitgevoerd door het veldteam van de afdeling Archeologie van BMA volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2. De profielen en vlakken zijn gedocumenteerd middels digitale fotografie en tekening op schaal 1: 20.

3 Sporen, structuren en vondsten

3.1 Sporen en structuren

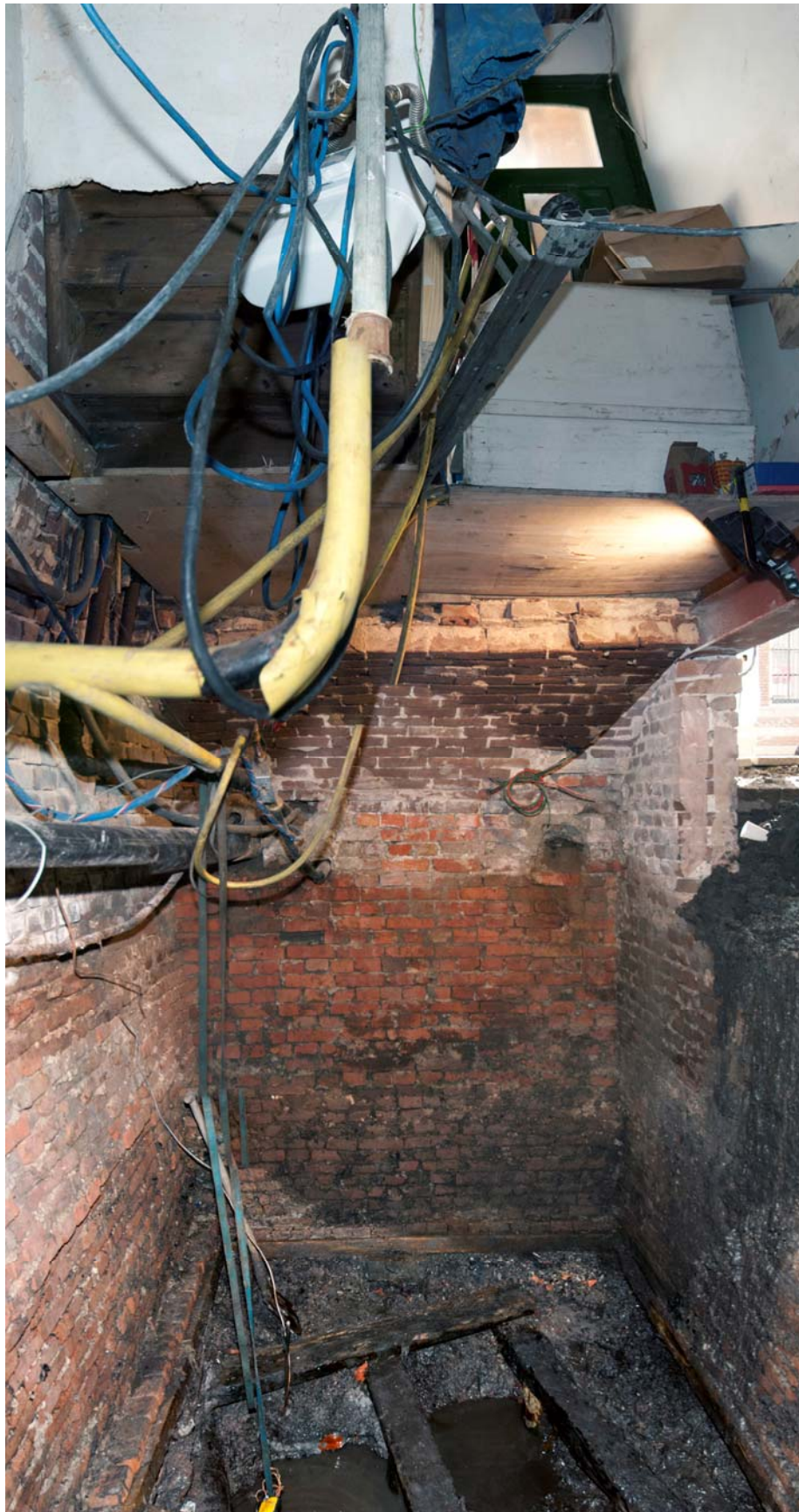
Aan de straatzijde van de ontgravingsput bevond zich op circa 1,24 m ÷ NAP in de grijze ophogingsklei (S 2) een houten raamwerk van circa 1,8 x 2 m (S 1, afb. 8-12). Het lag schuin ten opzichte van de voorgevel van het bestaande huis. Dit was in 1903 gebouwd, maar de houten constructie was ouder, want die lag deels onder de fundering (1 m ÷ NAP) van het huis (S 3). Het raamwerk bestond uit drie noord-zuid georiënteerde balken van 0,2 x 0,15 m die op 0,5 tot 0,6 m van elkaar lagen en aan de noordelijke kopse kant met een dwarsbalk met elkaar waren verbonden. De drie balken lagen tussen 1,24 m en 1,27 m ÷ NAP, de dwarsbalk op 1,21 m ÷ NAP. Elke balk rustte op vier palen waarvan de koppen met 5 cm diepe en 22 cm brede inkepingen aan de onderzijde ervan waren ingelaten. De palen lagen op 0,4 m van elkaar en hadden een diameter van 0,17 tot 0,2 m.

8 Sporenkaart

Er zijn twee dendrochronologische monsters genomen (van een balk KS-4 en een paal KS-3) voor herkomstbepaling en datering. Het monster van de paal leverde geen gegevens op, maar dat van de balk wees uit dat het naaldhout uit West Zweden afkomstig was. Aangezien de jaarringen tot en met de wankant, de laatst gegroeide jaarring onder de bast, aanwezig waren kon de kapdatum worden herleid: deze kwam uit op 1667.⁷ Gelet op het transport van het hout naar Amsterdam moet de verwerking in Amsterdam op zijn vroegst na 1668 hebben plaatsgevonden.

⁷ Datering Dr. K-U. Heußner, Deutsches Archäologisches Institut te Berlijn, 26-09-2012.

9 De ligging van het raamwerk (S 1) onder het trappenhuis van Kazernesstraat 14, gezien richting straat

10 Overzicht van het raamwerk S 1 richting voorgevel

11 Detail van de raamwerkconstructie waarbij te zien is hoe de koppen van de funderingspalen met een inkeping in de onderzijde van de balken zijn ingelaten

12 De 17de-eeuwse fundering (S 1, onder) met daarop een puinhoudende ophogingslaag (S 4) met daar boven de muurplaat van de fundering van Kazernestraat 14 uit 1903 (S 3)

3.1.1 Vondsten

Het archeologisch onderzoek heeft een gering aantal vondsten opgeleverd. De puinvulling tussen de molenfundering en de fundering van het huis uit 1903 bevatte enkele stuks keramiek (KS-1). Er waren drie wandfragmenten van borden van Nederlandse faïence (KS-1#001) die uit het derde kwart van de 17de eeuw dateerden. Een vergelijkbare datering had een ketel van een pijp van het langwerpige dubbelconische type (KS-1#002). Tot de losse vondsten behoorde ook een 18de-eeuws glazen medicijnflesje (KS-2, cat. 1).

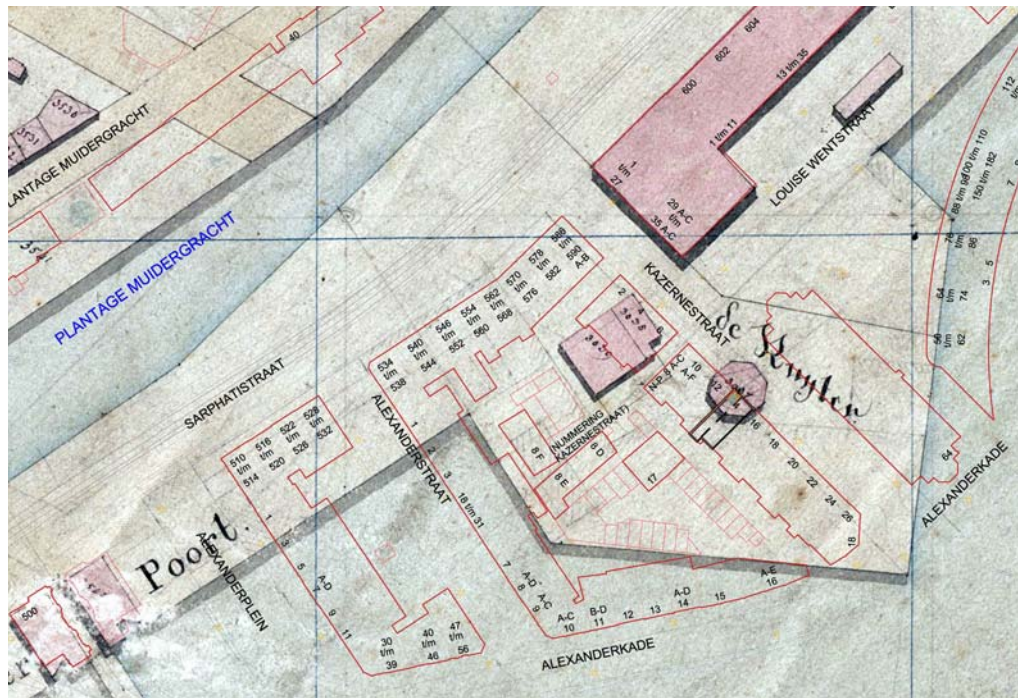
4 Conclusies

Tijdens de Archeologische Begeleiding van de ontgraving van de kelder van Kazernestraat 14 is vastgesteld dat onder de fundering van het huis uit 1903, ter hoogte van het trappenhuis, een houten raamwerk aanwezig was. Het raamwerk van drie balken met een dwarsbalk aan de kopse kant was onderheid met palen en duidde op een eerdere bebouwing. Aangezien de Kazernestraat op de plaats van het 17de-eeuwse bolwerk Oetewaal ligt, bestond het vermoeden dat het hier om funderingsresten van de molen de Ruyter ging die op het bolwerk stond.

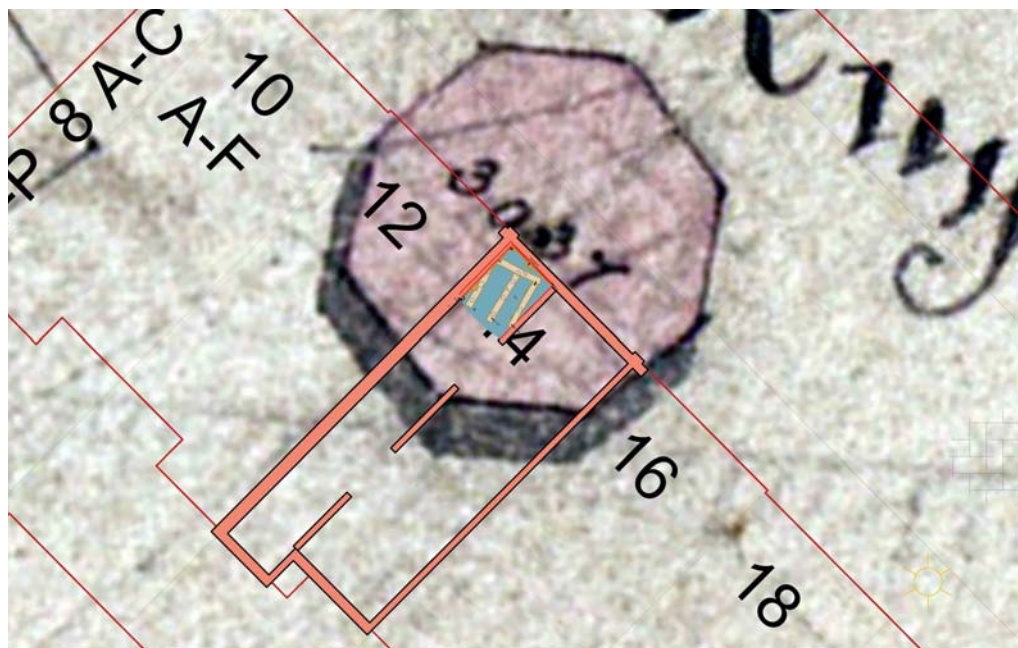
Dit vermoeden werd bevestigd door een kaartprojectie van het kadastrale minuutplan van 1820 op de huidige topografische ondergrond van Amsterdam, de Grootchalige Basiskaart (afb. 13). Op deze wijze kon de ligging van het opgegraven raamwerk vergeleken worden met de locatie van de molen en de contouren van het bolwerk op het kadastrale minuutplan van 1820. Wezenlijk voor een goede kaartprojectie is dat één of meer identieke (op beide kaarten ongewijzigde) referentiepunten voorhanden zijn. In dit geval konden de hoeken van de Oranje-Nassaukazerne en de Muiderpoort hiervoor gebruikt worden. De projectie toont hoe nauwkeurig de 19de-eeuwse kaart was. Zo vielen niet alleen de Muiderpoort en het kazernegebouw precies samen in de projectie, maar bovendien bleek dat de schuine perceelsgrenzen aan de achterzijde van Alexanderkade 11-16 hun oorsprong hadden in de in 1820 nog bestaande face (schuine zijde) van het bolwerk. Gezien de precisie van de kaart kan er vanuit worden gegaan dat ook molen de Ruyter op de juiste locatie is ingetekend. Van het achthoekige funderingsgrondplan van de molen zou dan het zuidelijke deel binnen het huidige pand Kazernestraat 14 liggen (afb. 14). Het opgegraven houten raamwerk had dezelfde oriëntatie als de geprojecteerde zuidzijde van de molen.

De stratigrafische situatie wijst erop dat het raamwerk tot een voorganger van het huidige gebouw uit 1903 behoort. De dendrochronologische datering van 1667 voor één van de balken gaf het doorslaggevend bewijs voor de conclusie dat het raamwerk deel uitmaakte van de oorspronkelijke funderingsconstructie van de molen de Ruyter. De kapdatum zorgde ook voor verder inzicht in de gang van zaken en het chronologisch verloop rond de opbouw van de molen op het bolwerk. De dateringsuitkomst sluit goed aan bij de historische vermelding dat de oprichting van de molens op de bolwerken in 1669 was voltooid. Het is historisch bekend dat molen de Ruyter niet nieuw was, maar uit 1626 dateerde en afkomstig was van een ouder bolwerk naast de 2de Sint Anthonispoort, ter hoogte van het huidige Mr. Visserplein. De molen is dus rond 1668-1669 verplaatst en vervolgens weer opgebouwd op een nieuwe fundering, zoals uit de kapdatum 1667 blijkt.

Archeologisch onderzoek op andere locaties van de stadsmuur van 1663 heeft aangetoond hoe systematisch er toen te werk is gegaan. In de meeste gevallen rustte het funderingshout van de bolwerken en de gordijnen (courtines: walmuur tussen bolwerken) op palen op gemiddeld 1,40 m ÷ NAP. Gelet op de uniforme ophogingen van de molenwerven, die net zoals die van de bolwerken van stadswege werden uitgevoerd, is voor de funderingshoogte van de molens een vergelijkbare systematiek te verwachten. De funderingshoogte van alle molens op de bolwerken zou dan, afgaande van die van molen de Ruyter, op gemiddeld 1,25 m ÷ NAP liggen. De archeologische informatie over de precieze situering en diepteligging van de resten van molen de Ruyter draagt bij aan een betere en meer nauwkeurige onderbouwing van toekomstige archeologische waardestellingen van mogelijke locaties van bolwerken en de molens.

13 Projectie van het kadastrale minuutplan van 1820 geprojecteerd op de tegenwoordige topografie. Goed zichtbaar is hoe de Muiderpoort en de Oranje-Nassaukazerne op de 19de-eeuwse kaart samenvallen met de huidige topografie

14 Detail van het kadastrale minuutplan geprojecteerd op de tegenwoordige topografie. Goed zichtbaar is dat de opgegraven fundering niet samenvalt met de buitenmuren van de molen, maar een binnering vormen

5 Literatuur

Abrahamse, J.E., *De grote uitleg van Amsterdam. Stadsontwikkeling in de zeventiende eeuw*. Bussum 2010

Gawronski, J., 'De verdwenen stadsmuur', in: Rob van Reijn en Maarten Hell, *De ommuurde stad. Langs de 17de-eeuwse bolwerken en stadspoorten van Amsterdam*. Amsterdam 2014, pp. 14-25

Gawronski, J., R. Jayasena & J. Veerkamp, *Bolwerk Oosterblokhuis. Archeologische opgraving Prof. Tulpplein (2005)*. (BMA AAR 30), Amsterdam 2008

Gawronski, J., R. Jayasena, *Bolwerk Muiden. Archeologische Begeleiding Rijksakademie van Beeldende Kunsten, Sarphatistraat 470, Amsterdam (2010)* (BMA AAR 53) Amsterdam 2010

Hoek Ostende, J.H. van den, *De molens van Amsterdam in oude ansichten deel 1. De molens in en om de oude stad behalve de houtzaagmolens*. Zaltbommel 2000

Prins, P., 'De ontmanteling van Amsterdam', *jaarboek Amstelodamum* 85 (1993), 91-132

Reijn, Rob van, Maarten Hell, *De ommuurde stad. Langs de 17de-eeuwse bolwerken en stadspoorten van Amsterdam*. Amsterdam 2014

Bijlage 1 Sporen

S	NAP	NAP onder	beschrijving	interpretatie	ass	vondst nr	datering
1	1,21 m ÷		houten constructie van balken op palen, fundering	fundering molen De Ruyter	<4, >2		1667-1669
2	1,24 m ÷		donkerbruingrijs kleilig zand, ondergrond waarin molen is gebouwd	ophoging bolwerk	<1		1663
3		1,21 m ÷	muur Kazernesstraat 14	fundering	>4		1903
4		1,24 m ÷	grijs zand + puin	ophoging	<3, >1	KS-1	1669-1903

Bijlage 2 Vondsten

vnr	object nr	N	MAE	object	archo object	materiaal	kenmerken	dev sys	datering
1		3	3	bord	wand	faience		f-bor-	1650-1675
1		1	1	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 1, langgerekt		1650-1675
2	KS-2-1	1	1	fles	compleet	glas		gl-fle-11	1650-1800
3		1	1	paal	dendro-monster	hout: Abies (spar)	dateert niet		
4		1	1	kesp	dendro-monster	hout: Pinus (den/grenen)	veldatum 1667 [KU Heußner, DAI, Berlijn, 26.9.2012]		1667

Bijlage 3 Deventer systeem catalogus

Opbouw van het catalogusblokje

- 1a vondstnummer
- 1b vondstcontext (complexdatering)
- 2 code van het type
- 3 objectdatering
- 4a maten in centimeters (grootste diameter / hoogte)
- 4b beschrijving van het type
- 5a baksel / materiaalsoort
- 5b kleur / glazuur
- 5c beschrijving van de decoratie
- 5d diversen
- 6a bodem
- 6b oor / steel
- 6c compleetheid
- 7 functie
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

(afbeelding schaal 1:1)

1

- 1a KS-2-1
- 1b losse vondst uit ophoging
- 2 gl-fle-11
- 3 1650-1800
- 4a 3,9 / 7,1
- 4b cilindrische medicijnfles zonder- of met korte hals, met uitstaande tot aan horizontale lip, opgestoken bodem met pontilmerk
- 5a glas
- 5b groen
- 5c
- 5d cilindrische medicijnfles met korte hals, met uitstaande lip, opgestoken bodem met pontilmerk
- 6a opgestoken bodem, pontilmerk
- 6b
- 6c compleet
- 7 medicijnfles
- 8 Duitsland of Nederlanden
- 9

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten)

In druk verkrijgbaar

Als PDF te downloaden op www.amsterdam.nl/monumenten-en-archeologie

AAR 1		<i>Wonen aan een wagenplein. AO Haarlemmerplein (2005).</i> Amsterdam 2006
AAR 2		<i>Tweede Kostverlorenkade. IVO (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 3		<i>Verschansen achter vuilnis. IVO Amstelstraat (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 4		<i>Scherven uit de Pottenbakkersgang. AO Westerstraat (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 5		<i>In de schaduw van de VOC. AO Rapenburg (2005).</i> Amsterdam 2007
AAR 6		<i>Beerputten en bedrijvigheid. AO Konijnenstraat (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 7		<i>Zerken en graven in de Nieuwezijds Kapel. IVO Rokin (2005).</i> Amsterdam 2007
AAR 8		<i>Opgraving van een mikwe in de Nieuwe Synagoge. Jonas Daniël Meijerplein (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 9		<i>De Hallen. IVO Bilderdijkkade (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 10		<i>Een fontein in de Buitensingel. AB Leidseplein (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 11		<i>Diemen Tolbrug. IVO Muiderstraatweg (2006).</i> Amsterdam 2008
AAR 12		<i>Boezemgemaal Halfweg. IVO Wethouder van Essenweg (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 13		<i>Frans Ottenstadion. IVO Amstelveenseweg (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 14		<i>Archeologisch opgraving Vijzelstraat (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 15		<i>Aanplempingen in het IJ. AO Martelaarsgracht (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 16		<i>Schuilkerk de Papagaai. AO Kalverstraat (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 17		<i>De saillant van Het Blaauw hoofd. IVO Van Diemenstraat (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 18		<i>De noordwestelijke oever van Oostenburg. AO Oostenburgermiddenstraat (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 19		<i>Het Shell-terrein. IVO Grasweg (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 20		<i>Het RIVA-terrein. IVO Baarsjesweg (2005).</i> Amsterdam 2008
AAR 21		<i>De Ceintuurbaanpanden. AB Tweede Sweelinckstraat / Sint Willibrordusstraat (2006).</i> Amsterdam 2008
AAR 22		<i>Het Purperhoedenveem. AO Oudezijds Voorburgwal (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 23		<i>Noord/Zuidlijn, locatie Rokin. AB / AO 2003-2006.</i> Amsterdam 2007
AAR 24		<i>Sportpark Ronald McDonald, IVO Zunderdorp ergouw (2007).</i> Amsterdam 2008
AAR 25		<i>N 44, De Keyzer. IVO Czaar Peterstraat (2008).</i> Amsterdam 2008
AAR 26		<i>Het Luycksterrein. IVO Overamstelstraat (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 27		<i>Oranjerie in Frankendael. AO Middenweg (2003).</i> Amsterdam 2008
AAR 28		<i>Serviesgoed uit een 18de-eeuwse beerput. AO Derde Weteringdwarsstraat (2003).</i> Amsterdam 2008
AAR 29		<i>Profiel van de 17de-eeuwse stadswal. AB Marnixplein (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 30		<i>Bolwerk Oosterblokhuis. AO Prof. Tulpplein (2005).</i> Amsterdam 2008
AAR 31		<i>Van Amstelbocht tot Binnengasthuis. AO Oude Turfmarkt (2005).</i> Amsterdam 2009
AAR 32		<i>N 43 / Funenpark. AB Cruquiuskade (2008).</i> Amsterdam 2009
AAR 33		<i>Het gemeentearchief terrein. IVO Amstedijk 67 (2009).</i> Amsterdam 2009
AAR 34		<i>Spaarndammerdijk 320. IVO (2007).</i> Amsterdam 2009
AAR 35		<i>Wonen aan twee stegen. AO Paardenstraat (2004).</i> Amsterdam 2008

- AAR 36 Een 17de-eeuwse beerput in de grachtengordel. AO Keizersgracht 355 (2005). Amsterdam 2009
- AAR 37 Noordoosthoek van een 13de-eeuws verdedigingswerk. AO Nieuwezijds Kolk (2006). Amsterdam 2009
- AAR 38 Een dam rond 's Lands Dok. AO Marineterrein Kattenburgerstraat (2005). Amsterdam 2009
- AAR 39 Rust en Werk. AB Amsteldijk 67 (2009). Amsterdam 2009
- AAR 44 Kelderwoningen en een beerput in de Lastage. AO Nieuwe Jonkerstraat (2007). Amsterdam 2010
- AAR 45 De Sint Anthoniespoort en de stadsmuur. AB Nieuwmarkt (2007). Amsterdam 2010
- AAR 46 Boren voor de Bijenkorf, AB Noord/Zuidlijn Dam (2007). Amsterdam 2010
- AAR 47 Spuistraat AO Spuistraat 256-258 (2008). Amsterdam 2010
- AAR 48 Sporen in de Suikerbakkerssteeg, AO OZ Voorburgwal (2008). Amsterdam 2010
- AAR 49 Bewoning tussen Nes en stadswal, AO OZ Voorburgwal/Pieter Jacobsstraat (2005). Amsterdam 2010
- AAR 50 Glasafval op het achtererf, AO Rozenstraat (2006). Amsterdam 2010
- AAR 51 De Buiksloterbreek. IVO Marjoleinterrein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010
- AAR 52 Plavuizen in de Kalverstraat. AB Kalverstraat 151, Amsterdam (2008). Amsterdam 2010
- AAR 53 Bolwerk Muiden. AB Sarphatistraat 470, Amsterdam (2010). Amsterdam 2010
- AAR 54 Archeologische Signaleringskaart Amsterdam. Amsterdam 2010
- AAR 55 Rozenstraat 194, AO, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010
- AAR 56 Bergbezinkbassin, AB Haarlemmerplein, Amsterdam (2010). Amsterdam 2011
- AAR 57 De Nieuwe Ooster. IVO Rozenburghlaan, Amsterdam (2011). Amsterdam 2011
- AAR 58 Ophogingen en bedrijfsafval VOC-werf. AB Oostenburg kavel 5, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011.
- AAR 59 Van Buitenpolder tot Uilenburg. AO Oudeschans 5-11, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011
- AAR 60 Wonen achter de OZ Voorburgwal. AO OZ Armsteeg, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011
- AAR 61 Cluster Schievink. AO Rozenstraat 68-74, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011
- AAR 62 Beerput Spuistraat 30. AB, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011
- AAR 63 De 17de-eeuwse stadswal bij de Regulierspoort. AB Rembrandtplein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011
- AAR 64 Van scheepshelling tot Koorndrager. AO Oudeschans 73-77, Amsterdam (2009). Amsterdam 2012
- AAR 65 Op 't Water gewonnen, AB Dam 2-4, Amsterdam (2009). Amsterdam 2012
- AAR 66 De waterkelder van de Portugese Synagoge. AB Mr. Visserplein 3, Amsterdam (2010). Amsterdam 2012
- AAR 67 'Ons Genoegen', AO Elandsstraat 101, Amsterdam (2010). Amsterdam 2012
- AAR 68 Oud Zunderdorp begraven achter de kerk. AB Begraafplaats Zunderdorp (2010). Amsterdam 2012
- AAR 69 Marine Etablissement Amsterdam. IVO Kattenburgerstraat, Amsterdam (2012). Amsterdam 2013
- AAR 70 Sporen van het 16de-eeuwse landelijke gebied buiten het Singel. AB Herengracht 74-78, Amsterdam (2010). Amsterdam 2013
- AAR 71 Een beerput van welgestelden in de Amsterdamse grachtengordel 1675-1750. AO Herengracht 12, Amsterdam (2006). Amsterdam 2013
- AAR 72 Menselijke skeletten in een steeg in Nieuwendam. AB Nieuwendammerdijk 305-307, Amsterdam (2011). Amsterdam 2013
- AAR 73 Tussen Nieuwezijds Voor- en Achterburgwal. AB Spuistraat 3A/Nieuwezijds Voorburgwal 16, Amsterdam (2011). Amsterdam 2013
- AAR 74 Aanplemping in de Amstelbocht. AB Diepriool Nieuwe Doelenstraat, Amsterdam (2010-2011). Amsterdam 2013
- AAR 75 Heiligeweg 32. AB Heiligeweg 32, Amsterdam (2012). Amsterdam 2013
- AAR 76 Wibautveste. AB Wibautstraat 198 e.v., Amsterdam (2013). Amsterdam 2013
- AAR 77 Ophogingen in de Liesdel. AB Lange Niezel 16, Amsterdam (2012). Amsterdam 2013
- AAR 78 Molen de Ruyter. AB Kazernesstraat 14, Amsterdam (2012). Amsterdam 2014

Colofon

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 78
Amsterdam 2014
ISSN: 1872-5139

Tekst: Jerzy Gawronski, Ranjith Jayasena
Redactie: Jerzy Gawronski
Veldwerk: Ranjith Jayasena, Jørgen Veerkamp
Tekeningen: Ranjith Jayasena
Foto's: Ranjith Jayasena, (veld), Ron Tousain (object)
Vondstdeterminatie: Ranjith Jayasena
Redactie catalogus: Jaap Kottman
Vormgeving: BMA

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2014
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.